

Tietoja Suomenmaasta ja suomen kielestä ulkomaalaisessa teoksessa v. 1631.

Kirjailija Lauri Salava on vanhojen kirjojen kokoelmastaan hyväntahtoisesti antanut nähtäväkseni hollantilaisen oppineen Johannes Iisakinpoika Pontanuksen (s. 1571, k. 1635) latinaksi kirjoittaman ja 1631 Amsterdammassa julkaiseman Tanskan vanhinta historiaa käsittelevän teoksen »Rerum Danicarum Historia, Libris X Unoque Tomo ad Domum usque Oldenburgicum deducta, Autore Joh. Isacis Pontano, Regio Historiographo». Tämä 746 foliosivua laaja teos on siitä merkillinen, että siinä on tietoja myös Suomenmaasta ja suomen kielestä, vaikka se on nähtävästi jäänyt meikäläisille tutkijoille verraten tuntemattomaksi. Sen mainitsee tosin Rolf Lagerborg 1897 laatimassaan kirjoituksessa »Finland i utländsk historisk literatur» (sarjan »Bidrag till kannedom af Finlands natur och folk» 58. vihkossa 89. sivulla) ja hän viittaa samalla Pontanuksen teoksen sivuille 599, 603, 606, 609, 619 ja 632, joilla puhutaan Suomeakin koskevista historiallisista tapahtumista 1430- ja 1440-luvuilla, mm. Eerik Pukesta ja vitaliveljistä. Mutta häneltä on jäänyt huomaamatta eräillä muillakin sivuilla 600—632 mainitut kosketukset Suomen historiaan sekä se esitys Suomenmaasta ja suomen kielestä, joka tavataan sivuilla 704—705, niinkuin myös sen maantieteellistä puolta täydentävä kartta. Kun tämä Pontanuksen esitys sisältää eräitä kielen sekä kirjallisuuden kannalta huomionarvoisia tietoja, se ansaitsee tulla selostetuksi Viritäjän palstoilla.

Ruotsin valtakuntaa ja sen eri osia käsittelevässä luvussa Pontanus joutuu puhumaan myös »Ruotsinlahden» toisella puolella sijaitsevasta Suomenmaasta, jota Johannes Gothus ja eräät muut ovat nimittäneet *Finningiaksi* ja Plinius virheellisesti *Eningiaksi*. Se jakaantuu kahteen osaan: Etelä- ja Pohjois-Suomeen. Etelä-Suomi saa alkunsa piispankaupungin Turun tienoilta ja ulottuu hyvin laajana Suomenlahden rannikkoa pitkin itään päin. Pohjois-Suomessa on useita maakuntia, mm. Pohjanmaa, Karjala ja niiden läheisyydessä Uusimaa. Pohjanmaalla on suuren suuri lahti, muinaiselta nimeltään *Dumbshaff*, s.o. Dumbin meri¹, nykyisin oikeammin Pohjanlahti. Sitä rajoittaa pohjoisessa *Nortbothnia*, lännessä *Vestbothnia* ja idässä *Ostbothnia*. Karjala on ollut tähän asti Ruotsin ja Moskovan riidan aiheena, mutta äskettäin se on joutunut kokonaan Ruotsin haltuun, kun Moskova näyttää vetäneen sieltä apujoukkonsa pois

¹ Se näkyy Olaus Magnuksen 1539 painetussa Pohjoismaiden kartassa Pohjois-Norjassa Vardöhusin eteläpuolella *Doms haf*-nimisenä. *Dumb* oli Islannin kuningas-
satujen mukaan varhaisena aikana elänyt tarukuningas.

[Stolbovan rauhanteossa 1618]. Skandinavian puolen rajana Venäjää vastaan on kaksi jokea, joista toinen *Dimsaki* [Pimsjoki eli Soroka?] laskee pohjoisessa Valkeanmeren lahteen, toinen *Provenetz* [Poventsa?] taas Äänisjärveen. Tällä tavoin Skandinavian osa Karjalasta muodostaa ikäänkuin niemen, jättäen sentään ainakin useita Saksan peninkulmia laajan kannaksen, jota sanotaan Maanseläksi (»*Maanselhe*»). Karjalan tärkein kaupunki on Viipuri, melko kuuluisa kauppapaikka, joka on varustettu vallilla, vallihaudoilla ja linnalla. Karjalassa on Vuoksen suun luona saarella Käkisalmen linna, jota venäläiset sanovat *Carelegorodiksi*, s.o. Karjalan linnaksi. Kumpaisenkin Suomen osan asukkaiden kieli eroaa selvästi ja täydellisesti Tanskan, Ruotsin ja Norjan kielistä. Aivan äskettäin (»nuperrime») on Josephus Thomæ Kyröläinen (»*Cyrolaus*») — Pontanus sanoo — julkaissut suomen kielellä painosta M. Lutherin »*Enchiridiumin*», jonka muiden harvinaisuuksien joukossa omistaa aarrekammiossaan (»*ceimeliä in pinacothecâ*»¹) kunnianarvoisa ja minulle monessa suhteessa hyvin läheinen ystäväni Ernest Brinck, Harderwijkin kaupungin neuvosherra ja konsuli. Jotta asianharrastajat saisivat jonkinlaisen käsityksen tämän kielen laadusta, olen katsonut olevan syytä ottaa mainitusta *enchiridiumista* tähän näytteeksi Herran rukouksen. Se on seuraavanlainen:

Ifa meiden joca olet taiwaija / pyhitetty olcon finum nimes: la heftulcon finum Waldacunda; olcon finum tahtos nyen maaja cuinon taiwas / Anna meille tana paiwan meiden jo capaiwainen leipam ja anna meidan welcamme andexi / ninquin me andexi annamme meiden welgoliften. Ja ala johdata meita kiufauxen. multa paafta meita paafta. Silla etta finum on waldacunda / woima ja / cunnia yancaickijefsto nyn yancaickijehen. Amen.

Pontanus sanoo myös Hieronymus Megiseruksen julkaisseeseen saman rukouksen suomeksi asettamalla latinankielisen tulkinnan sen yläpuolelle seuraavassa muodossa:

PAter noster, qui es in caelo: sanctum
Ifa meidhen / joko oledh ta juahiffa; puhettu
fiat tuum nomen, adveniat tuum re-
olkohon finu nimefi: tulkohon fiun Walta-
gnum fiat tua voluntas, sicut in caelo,
kunta; fi olkohon fiun tahtofi / Kwuin tai vahiffa,
fic in terra; nostrum quotidianum panem
nyn man palla / meidhen jokapaiwen leipa

¹ Kreikan sana *keimelion* merkitsee kallisarvoista, lukon takana säilytettävää aarretta.

da nobis hoc die, & da remissionem
 anna mehilen tana paiwane / ja anna antexe
nostris peccatis, sicut nos remittimus nostris
 meiden syndia; Kwuin moe annamma meden
adverfaris, & ne inducas nos in
 vastahan rickoillen : ja ala jata meita kin
tentationem, sed libera nos a malo.
 fauxen / mutta paafta meite pahafta. Amen.

*

Tämä teksti perustuu ilmeisesti Sebastian Münsterin »Cosmographie» teoksessa julkaistuun Isämeidän rukouksen suomennokseen, jonka mm. F. W. Pipping on painattanut »Luetteloon Suomeksi prantätyistä kirjoista» (Helsinki 1856—1857, s. 7).

K. G. Leinbergin ja Ad. Neoviuksen mukaan on »Cosmographieyn» Isämeidän teksti seuraavanlainen:

Isä meidhen ioko oledh taiuahissa / pühettä olkohon siün nimesi / tu(ol)kohon siün waltakuntasi: olkohon siün tahtosi kuwin taiuahissa nyn man päällä / meidhen iokapaiwen leipä anna meilen (mehilen) tänä-paiwane / ia anna anteixe meiden syndiä küwin möe (möwe) annamma meden (meiden) vastahan rickoillen. ia älä sata meitä kiusaúxen (kein sauxen), mutta päästä meitä pahasta / Amen.

»Sulkeisiin pannut sanat ovat Pippingin »Luettelo Suomen kirj.», jossa luultavasti on noudatettu jotakin muuta Cosmographieyn painosta kuin vuoden 1544», Neovius huomauttaa. (Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran pöytäkirjat I 13.)

O. Donner on teoksessaan »Öfversikt af den Finsk Ugriska språkforskningens historia» (Helsingissä 1872) julkaissut »Cosmographieyn» kolmannessa painoksessa v. 1550 sivulla 1354 olevan Isämeidän suomenkielisen tekstin. Se ei ole aivan yhtäpitävä edellä mainitun Megiseruksen tekstin kanssa, joten täytynee olettaa viimeksimainitun käytettävissä olleen jonkin muun »Cosmographieyn» painoksen. Donnerin teoksesta selviää, että Pipping on käyttänyt v. 1614 (tai 1628) ilmestynyttä »Cosmographieyn» painosta, jossa on muodot *möwe* (pro *moe*), *annamma* (pro *annāma*) ja *kein sauxen* (pro *kin sauxen*). Suomenkieltä taitamattomien julkaisijain ja latojain käsissä ovat monenlaiset painovirheet ja erehdykset ymmärrettäviä.

*

Kumpaisessakin rukouksessa — Pontanus jatkaa — on huomattava kaksi sanamuotoa, jotka ovat todella, vaikka vähäisessä määrässä yhden-

mukaisia tanskan ja saksan tai muiden germaanisten kielten sanojen kanssa, niin suuri kuin muuten on sekä Josephus Kyröläisen että Megiseruksen esittämän tekstin erilaisuus. Ensinnäkin on mainittava *sinum*, Megiseruksella *sinu*, mikä ei suuresti eroa saksalaisten tai meidän sanasta *siin*; ja samoin *nimes*, Megiseruksella *nimesi*, joka tulee hyvin lähelle sanaa *nomen* ja meidän kielen *naem*-sanaa. *Leipa* sanalla on jonkinlaista sukulaisuutta gootin kielen kanssa, jonka kielisen Herran rukouksen on esittänyt Megiserus ja Mitridateessaan Gesnerus¹; gootit sanoivat näet *Hlaiff unsera* (panem nostrum), joko johtaen sen ruumista merkitsevästä sanasta (saksaksi ja tanskaksi ruumis on näet *leib & lief*), koska leipä ravitsee ruumista, tai sitten, niinkuin Vaserus tulkitsee, koska se muka on *ein leib broot*, s.o. rakas leipä ja ikäänkuin leivän välttämättömyydestä johtuva. Lisäksi *sundia* (syntiä), niinkuin on Megiseruksella, jonka asemesta Kyröläinen sanoo *welgolistem* tai *welgelusten*. Molemmat ovat germaanista juurta, sillä niinkuin me sanomme *sunden* (peccare & peccatum), niin merkitsee *welgelusten* meille pahoja himoja ja haluja. Lopuksi tuon päätöslauseen [ns. »doksologian», »sillä että sinun on valtakunta jne.»,] jonka Kyröläinen ilmaisee suomeksi, Megiserus on jättänyt kokonaan pois. Mutta näistä asioista sekä koko Pohjolan kansan kielestä puhuttaneen kenties tarkemmin muualla, Pontanus sanoo lopuksi.

*

Tässä Pontanuksen esityksessä ilmenee kaksi bibliografisesti merkillepantavaa seikkaa. Ensinnäkin se, että vanhin tunnettu Isämeidän rukouksen suomennos, Sebastian Münsterin 1544 painattama, on ilmestynyt myös Hieronymus Megiseruksen toimesta ja mahdollisesti gootinkieliseen käännökseen rinnastettuna; mutta milloin ja missä, siitä ei minun ole onnistunut saada tarkkaa tietoa.

Hieronymus Megiserus (Megiser) oli saksalainen oppinut, kotoisin Stuttgartista. Hän toimi ylimääräisenä professorina Leipzigissä ja Saksin vaaliruhtinaskunnan historioitsijana, järjesti Geran lukion hyvään kuntoon, oleskeli elämänsä lopulla Lintzissä ylä-Itävallassa ja kuoli siellä 1616. Hänen julkaisujensa joukossa on matkakuvauksia, historiallisia, maantieteellisiä ja kielitieteellisiä teoksia, mm. monikielinen sananlasku- ja mietelausekokoelma ja esitys turkin kielestä. (Ks. Christian Gottlieb Jöcher, *Allgemeines Gelehrten-Lexicon*, pain. Leipzigissä 1751, III s. 355.)

¹ Conr. Gesneruksen »Mitridates exprimens . . .» (Tiguri 1610) sisältää lyhyen esityksen maailman kaikista siihen aikaan tunnetuista kielistä, useista näytteenä Isämeidän rukous; gootinkielinen on sivulla 108. Suomen kieltä ei siinä ole.

Toinen, vielä merkillisempi Pontanuksen tieto on se, että »Turun suomalainen» J o s e p h u s T h o m æ Kyröläinen on julkaissut suomeksi Lutherin »Enchiridiumin» ja että tuon kirjan, josta Pontanus on ottanut Isämeidän rukouksen suomen kielen näytteeksi, on omistanut v:n 1630 tienoilla hollantilainen Ernest Brinck Harderwijkin kaupungissa Geldernin maakunnassa.

Mikä teos on »Enchiridium»? Tuolla kreikkalaisella nimellä tarkoitettiin siihen aikaan pientä käsikirjaa, alkeislukukirjaa tai aapista (»Handbüchlein, Kinderbüchlein, Fibel»), jonka sisällys oli uskonnollista laatua. Niin nimitti Luther v:sta 1529 alkaen useita Pienen katekismuksensa laitoksia enchiridiumeiksi. Niissä oli varsinaisen katekismuksen edellä tavallisesti lyhyt aapisosasto kirjaimineen ja tavuharjoituksineen sekä mahdollisesti jokin opettava ja lukemiseen kehoittava runosäkeistö alussa. Myös pieniä virsi- ja rukouskirjoja nimitettiin Saksassa toisinaan enchiridiumeiksi. Mutta kun on puhe Lutherin teoksesta, niin ei liene epäilystä, että Josephus Thomæ:n suomennos tarkoittaa juuri hänen Pientä katekismustansa, jota käytettiin siihen aikaan yleisesti kansan alkeisopetuksessa. Kysymyksessä on siis varmaan samanlaatuinen teos kuin Agricolan »Abc kiria» (v:lta 1543?) tai Paavali Juustenin katekismus (1574), Finnon katekismus (1580—82? ja 1615) tai Eerik Sorolaisen pienempi katekismus (1629), mutta suoraan Lutherin saksankielisestä alkuteoksesta suomennettu. Semmoinen tiedetään ilmestyneen 1628 Tukholmassa Ignatius Meurerin kirjapainosta Canutus Careliuksen toimittamana (»Somen Kielinen D. Martinus Lutherin Pienempi Catechismus Saxan Kielen jälkenojettu»); mahdollisesti myös toinen painos (1629), josta Adde on löytänyt 8 aapislehteä. Mutta tietymätöntä on, onko Josephus Thomæ:n suomennos sitä aikaisempi vai myöhempi. Huomattava kuitenkin on, että — sikäli kuin minä jaksan muistaa, tarkistaa alkulähteestä en nykyoloissa voi — Carelius alkulauseessa moittii Lutherin katekismuksen aikaisempia suomentajia epätarkkuudesta ja sanoo sen vuoksi itse tahtoneensa huolellisesti noudattaa omassa käänöksessään saksalaista alkutekstiä. Tämän mukaan Jotephus Thomæ:n suomennos saattaisi olla ilmestynyt jo ennen vuotta 1628 ja niin ollen mahdollisesti olla varhaisin Pienen katekismuksen laitos, joka nimenomaan ilmoitetaan Lutheriin perustuvaksi.

Josephus Thomæ on meille kirjailijana aivan tuntematon. Ei Pipping eikä Volter Kilpi tiedä suomenkielisten varhaispainosten luettelossa hänen teoksestaan mitään, vaikka se varmaan on ollut vuosien 1600—1630 välillä ulkomailla ilmestynyt painotuote. Josephus Thomæ on arvatenkin ollut pappi ja kotoisin Kyröstä, niinkuin »Cyrolaus» nimitys näyttää osoittavan, vaikka häntä samalla mainitaan myös »Turun suomalaiseksi» (»Aboensis»

ja »Aboensis Finlandus»). Hänet saattaisi nimen, ajankohdan ja papinviran perusteella yhdistää siihen Josephus Thomæhen, jonka mainitaan olleen Urjalan kirkkoherrana vuosina 1627—1634 (ks. Strandbergin »Åbo stifts herdaminne» I s. 318 ja Leinbergin samannimistä teosta s. 222). Tämä yhdistäminen ei kuitenkaan ole ehdottoman varma, vaikka todennäköinen. Samaten voisi ajatella, että Josephus Thomæ olisi kenties opiskellut ulkomailla — esim. Saksassa — ja mahdollisesti julkaissut teoksensa siellä ja niin pienenä painoksena, että se kotimaassa on pappien käsissä pian kulunut ja hävinnyt jäljettömiin. Mutta hänen nimeänsä ei ole Grotenfeltin eikä Leinbergin julkaisemissa luetteloissa, joissa he mainitsevat ulkomaiden yliopistoissa opiskelleiden Suomen miesten nimet. Ja kirja saattaa yhtä hyvin olla painettu Ruotsissa. Joka tapauksessa maksaisi ehkä vaivan ryhtyä etsimään ja tiedustelemaan sitä ulkomaiden kirjastoista, koska kerran yksi kappale siitä oli eksynyt aikoinaan Hollantiin. Suomalaiusten kirjojen varhaispainosten joukossa sillä olisi varmaan oma merkityksensä Lutherin teoksen käännöksenä ja suomen kielen näytteenä. Siitä otettu Isämeidän rukous noudattaa (jos jäljennöksessä helposti havaittavat kirjoitusvirheet oikaistaan) 1600-luvun alussa jo suhteellisen vakiintunutta kielimuotoa ja oikeinkirjoitustapaa.

Ne sananvertailut, jotka Tanskan historiassa suomen kielestä esittään, *sinun* — *sin*, *nimi* — lat. *nomen* (tansk. *naem*), *leipä* — goot. *hlaiif*, *synti* — ruots. *synd* ja *welgolisten* — saks. *Lusten*, niin ylimalkaisia ja useimmissa tapauksissa harhaan johtavia kuin ovatkin (*synti* sana on selitetty oikein; *nimi* ja *leipä* viittaavat myös oikeaan suuntaan), osoittavat Pontanuksessa tavallista laajempaa ja syvällisempää kielenharrastusta, niinkuin osoittaa myös hänen teoksensa lopussa oleva Isämeidän rukouksen erikielisten muotojen rinnastaminen sekä sitä seuraava pieni tanskan kielen sanasto. Vertaileva kielentutkimus astui tähän aikaan vasta haparoivia ensi askeleitansa länsimaisten oppineiden keskuudessa, ja suomen kielen alalla nuo viisi sanarinnastusta lienevät olleet aivan ensimmäinen yritys sen laina- tai sukulaisuussuhteiden selvittämiseen. Semmoisia ne eivät suinkaan ole halveksittavia, päinvastoin ne ovat oikeampaan suuntautuvia kuin monet 1600- ja 1700-luvuilla tapahtuneet suomen sanojen vertailut hebrean- ja kreikankielisiin vastineihin.

*

Pontanuksen sanallista esitystä täydentää Suomen kartta. Se kuuluu osana Skandinavian karttaan, jonka on kuningas Kustaa II Aadolfille omistanut Adrianus Veno Aurelius ja vaskeen kaivertanut Judocus Hondius nuorempi 1613, nähtävästi Hollannissa. Kartta on nimeltä »Nativus

Sueciae adiacentiumque regnorum typus». Suomi on kuvattu siinä sisäosiltaan ja nimistöltään ilmeisesti Olaus Magnuksen 1539 julkaiseman Suomen kartan mukaan. Mutta Suomen- ja Pohjanlahden suunta ja muoto sekä yleensä merenrannikkoviiva sisältää huomattavia parannuksia Magnuksen karttaesitykseen ja noudattaa nähtävästi myöhempiä Haklyutin (1599), van Salinghenin (1601) tai muiden 1600:n tienoilla tekemiä karttoja. Magnuksen teoksesta ovat peräisin semmoiset paikannimet kuin *Abo*, *Aboa*, *Abbo* (Turku), *Achas* (Akaa), *Aleto* (?), *Berga* (Borgå ?), *Birkala* (Pirkkala), *Cronaborg* (Hämeenlinna), *Cuma* (Kokemäki), *Egrepe* (Äyräpää), *Espra* (Espoo), *Hallola*, *Hattola*, *Helsinga*, *Holela* (Hollola), *Huittis*, *Ighia* (Iijoki), *Iokis* (Juva), *Iomola vesi*, *Karlabi* (Kaarlepyy), *Kivaneb* (Kivennapa), *Chim* (Kemi), *Corsholm* (Korsholma), *Custo* (Kuusisto), *Kyla* (Kylä), *Kyro* (Kyrö), *Lapavesi* (Lapvesi), *Lemes* (?), *Luxa* (Lohja ?), *Mostesara* (Mustasaari), *Mousis* (Nousiainen ?), *Nerpis* (Närpiö), *Ny Kirk* (Uusikirkko), *Nyslot* (Savonlinna), *Palio* (?), *Pelting* (Pellinki), *Piente lacus* (Päijänne), *Perna* (Pernaja), *Porkala*, *Raugma* (Rauma), *Resse* (Raisio), *Sala* (Salo), *Sastmola* (Saastamala), *Sagolax* ja *Savolax* (Savo), *Semingia* ja *Semisse* (Sääminki), *Sismes* (Sysmä), *Sceierf* (Säkkijärvi), *Tornia* (Tornio), *Tyro* (Kyrö ?), *Ula* (Oulu), *Ulesby* (Ulvila), *Wtoy* (*Utö* ?), *Vallis* (gratiæ = Naantali), *Vekelax* (Vehkalahti), *Vermax* (Virolahti), *Vera* (Vöyri), *Vermo* (Vehmaa), *Veskila* (Uskela), *Virtis* (Virrat ?), *Wyborgh* (Viipuri), *Agreminne* (Eurajoki).

Joukossa on tavalliselle lukijalle aivan käsittämättömiksi vääristyneitä Suomen paikannimiä, esim. *Byri*, *Carpa*, *Esskervos*, *Estrabe*, *Fromal*, *Hettes*, *Itomal* (Iitinmaalla?), *Korilla*, *Lergas*, *Lotra*, *Maham*, *Olse*, *Porky*, *Pottra*, *Sigolan*, *Trofel*, *Tryld*, *Varta*, *Vasim*, *Verga*. Mutta kenties niillekin voidaan saada jonkinlainen selitys vertailemalla niitä sen ajan asiakirjoissa ja toisissa kartoissa esiintyviin paikannimiin.

Suomenmaan ympäristöseudut on esitetty osittain tarkemmin kuin Olaus Magnuksen kartassa. Ruotsin kolmekruunuisen vaakunan kuvat osoittavat valtakunnan alueen Lapissa ulottuvan Jäämeren rannikolle asti pohjoisessa ja idässä Vienanmereen. Norrbottenissa Tornionjoen länsipuolella nähdään Upsalan arkkipiispa istumassa piispantuolillaan merkkinä siitä, että nuo tienoot kuuluvat hänen hiippakuntaansa ja että hänellä on oikeus saada niiden virroista lohikymmenykset. Suomen sisämaassa herättävät Hondiuksella huomiota samat epätarkkuudet kuin Magnuksellakin, esim. se, että Savo (»Savolax») ja Juva (»Jokas») on joutunut kauas varsinaisesta Saimaasta, jota nimitetään »mustaksi järveksi» (*lacus niger*) sen veden paikoittaisen tummuuden ja siitä saatavien mustien kalojen (*nigerrimi pisces*) vuoksi; että Hollolan järvi (*Holela lacus*) ja Päijänne

(lacus Piente) laskevat niin hyvin Pohjanlahteen kuin myös Suomenlahteen ja että vesistöjen reitit yleensä ovat kovin epämääräiset. Kaikista omituisinta ja Magnuksen kartasta poikkeavaa on Hondiuksen karttateoksessa se, että Hämeen tienoilla on merkitty asuvaksi virolaisia, »Estuones de Esten». Se on varmaankin jonkinlainen yritys selittää Olaus Magnuksella tavattavaa nimitystä »Tavastia vel Tavesthia» teoreettisesti etymologioiden niin, että sen jälkiosa merkitsee muka Viroa. Suomen metsät ja vuoristot on muuten merkitty säännöllisiksi ja kauniisti järjestyneiksi riveiksi ja ryhmiksi tässä mielenkiintoisessa karttateoksessa, joka eroaa siinäkin suhteessa Olaus Magnuksen kartasta, ettei siinä tavata enää metsänriistan, lintujen, kalojen, käärmeiden ja tarueläinten eikä myöskään sotajoukkojen ja eränkävijöiden kuvia.

Välimuotona Olaus Magnuksen kartasta Andreas Bureuksen v. 1631 Wittenbergissä julkaisemaan suuresti parannettuun karttateokseen »Orbis Arctoi imprimisque Regni Sueciae nova et accurata Descriptio» siirryttäessä Hondiuksen kartta varmaan kiinnostaa Suomen maantieteen historian tutkijoita.

V. Tarkiainen.